

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

„Werkers van het elfde uur”

„Alzo zullen de laatsten de eersten zijn, en de eersten de laatsten”.

Matth. 20 : 16

Het koninkrijk der hemelen is, naar de maatstaven, die wij mensen op deze aarde aanleggen een wonderlijke zaak.

Leest u maar eens de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard.

De heer van de wijngaard had veel arbeiders nodig en huurde wie hij maar kon krijgen.

Zo had hij 's morgens om zes uur mannen aan het werk gestuurd, om negen uur anderen, ja zelfs om vijf uur in de middag had hij nog arbeiders aangeworven.

Bij de afrekening in de avond gaf hij opdracht de arbeiders uit te betalen, te beginnen bij de mannen die hij om vijf uur (te elfder ure) gehuurd had en die zegge en schrijve één uurtje in de wijngaard gewerkt hadden.

Bij de uitbetaling blijkt dat de mannen, die maar één uur gewerkt hebben hetzelfde loon ontvangen als zij die de hele dag druk bezig zijn geweest.

We kunnen ons voorstellen dat de laatsten protesteren.

Dat is geen werk; zij hebben veel meer gepresteerd dan de lui die maar even aan het werk waren.

Een werkgever moest in onze dagen eens iets dergelijks presteren.

Dan zouden we wat beleven!

De heer in de gelijkenis blijft onverstoort.

Hij zegt: „Is uw oog boos, omdat ik goed ben?”.

Nu moeten we voorzichtig zijn bij de uitleg.

De Here Jezus Christus geeft ons in deze gelijkenis niet een aantal voorschriften voor het maatschappelijk leven, maar onderwijst ons over de wonderlijke dingen van Zijn koninkrijk.

Hoe gaat het daar toe?

De laatsten zullen daar de eersten en de eersten de laatsten zijn.

De laatsten werden de eersten, *niet* door hun prestaties.

Zij waren maar net begonnen toen de arbeidsdag verstreken was.

Zij werden de eersten, alleen door de *goedheid* van hun heer, die hen, hoewel het eigenlijk niet meer de moeite waard was, toch in de wijngaard stuurde.

Het was voor deze mannen, die de hele dag werkeloos op de markt hadden gestaan alleen maar een voorrecht dat ze aan het werk mochten en daar kwam het grote loon nog bij.

Dat hadden ze niet verdiend.

Zo gaat het nu in het koninkrijk van Jezus Christus.

Het is genade wanneer Hij ons in de wijngaard stuurt.

Ieder die daar aan het werk gaat, moet er goed van doordrongen zijn dat zijn Heer hem niet nodig heeft.

Het koninkrijk wordt niet groot door onze prestaties, maar alleen door Hem, Die voor ons stierf en overwon.

De laatsten, dat zijn dus niet de slampampers, die er de kantjes aflopen en één uurtje werken per dag wel voldoende vinden, neen, de laatsten zijn de mensen, die alleen uit het gegevene — geloof en genade — willen leven.

De eersten werden niet de laatsten, omdat zij zo lang gewerkt hadden, maar omdat ze de anderen het loon niet gunden en daarom in opstand kwamen.

Zij meenden dat het loon bepaald wordt door de prestatie, zoals dat in de wereld het geval was.

De Joden van die dagen, de eersten, leefden uit hun vrome werken, uit hun trouw aan de goede zaak.

De rijke jongeling, typische werker van het eerste uur zei tegen de Heiland: „Dat alles heb ik in acht genomen (van mijn jonkheid af): waarin schiet ik nog tekort”.

In deze kringen kon men het niet verdra-

gen, wanneer de Heiland tollaren en zondaren een plaats gaf in Zijn rijk.

Ze zijn daartegen in opstand gekomen en hebben Hem verworpen, zijn heengegaan.

Zo werden de eersten de laatsten, omdat zij niet uit genade wilden leven.

Het koninkrijk der hemelen is nog dezelfde wonderlijke zaak.

Onze wereld wordt bepaald door prestaties van mensen, geregeerd naar de regels van de economie en de tabellen van de statistiek.

In het koninkrijk van Christus heerst de genade.

Aan de armen en ellendigen in dit rijk valt weinig eer te behalen en er is geen winst mee te boeken.

De meeste zorg en de meeste moeite is dikwijls daar, waar het minst te verwachten valt.

En alleen in de kracht van de Heilige Geest is er bekering mogelijk om te breken met een leven uit aardse berekening en te gaan arbeiden in geloof in de wijngaard van Jezus Christus om te zien hoe goed en lieflijk 't is werker van het elfde uur te zijn.

H. J. van der Kwast.

Schismatiek of vrijgemaakt naar artikel 31 k.o.?

II.

2. Artikel 31 K.O. in geding

Eigenlijk gaf de classis Groningen in haar besluit, waarin het afzonderlijk vergaderen van een deel der gemeente te Groningen-Zuid "schismatiek" werd genoemd, maar twee argumenten. Het eerste, het schriftuurlijke, Titus 3:10, 11, hebben we reeds besproken. Het doet trouwens - ook op het standpunt van de classis Groningen - eerst ter zake als het andere argument opgaat. Ds. A. van der Ziel wordt door deze classis schismatiek genoemd, omdat hij niet naar artikel 31 K.O. terstond in de kerkelijke weg is gegaan. Uit het besluit van de classis wordt niet duidelijk óf, **indien** ds. Van der Ziel en de zijnen terstond een bezwaarschrift hadden gestuurd naar de classis Groningen, zij wél hadden mogen doen, wat zij nu deden: afzonderlijk vergaderen. Daarover spreekt de classis zich niet uit, hoewel het wel enigszins in het besluit doorschemert: het spreekt van "zich meteen afgescheiden hebben", en zich afscheiden van "de wettige Kerkeraad en dus van de Kerk van Groningen-Zuid" en van een "doen tegen de ordiinantie Gods" (art. 28 N.G.B.).

We raken hier de materie van artikel 31 K.O. Om het geheugen van onze lezers op te frissen willen we enkele punten uit de vrijmakingsstrijd refereren. Gemakshalve bepaal ik mij daarbij tot mijn eigen geschriften. In "Met onbevlekt blazen" gaf ik destijds (1945) een apologie voor de vrijmaking. Ik besprak daarin enkele interpretaties door synodale vergaderingen en woordvoerders in dit tijd gegeven. Ik noem ze voor de aardigheid nog eens op: a. Die van het kleine en grote voorbehoud: de plicht van het voor vast en bondig houden geldt niet als het gaat om een besluit dat strijdt tegen Gods Woord, wél als het gaat om een besluit dat strijdt

met een artikel van de K.O. Zo probeerde men zich af te maken van het beroep, dat K. Schilder deed op art. 31 K.O. in verband met de zelfcontinuatie van de synode van 1942. b. Er is ook onderwerpsplicht als een aangevochten besluit ingaat tegen Gods Woord zelf nl. totdat de vergadering, die het aangevochten besluit nam, het terugneemt: "zoolang het besluit niet, na het geleverd bewijs, is teniet gedaan, zal ook de bewaarde feitelijke geldigheid daarvan hebben te erkennen", aldus een rapport-Aalders op de synode van 1943. c. Er moet een uitgedrukt Woord Gods genoemd worden, dat zó evident is, of een uitgedrukt artikel van de K.O. dat zo duidelijk spreekt dat "zulks ook voor die kerkelijke vergadering (die het besluit nam) zelve evident is. Is men tot het leveren van een zoodanig bewijs niet in staat, dan is men binnen het kerkverband verplicht de besluiten voor vast en bondig te houden". (Rapport-Nauta). In het samen met ds. J. P. van der Stoel geschreven "Overstemming of overeenstemming?" noemden wij ook nog (blz. 19) de door prof. Ridderbos gegeven interpretatie, dat nl. art. 31 K.O. niet voor leerbesluiten zou gelden. Verder wezen wij daar óók af de in het eerder genoemde rapport-Nauta geopperde gedachten, dat artikel 31 K.O. tweede lid alleen van toepassing zou zijn in geval van deformatie van het kerkinstituut. "Willekeur is dat", zo stelden we toen, "want wie moet bepalen of de deformatie der kerk reeds zoever heeft doorgewerkt, dat art. 31 van toepassing en in werking gesteld moet worden?".

Natuurlijk roept de toepassing van artikel 31 K.O. tweede lid (het niet voor vast en bondig houden) vragen en moeilijkheden op. Wij hebben daar in de vrijgemaakte kerken na enige tijd ruimschoots ons deel van gekregen. Het merkwaardige is echter, dat in de van onze zijde verschenen literatuur in de vrijmakingstijd geen spoor is te vinden van al de interpretaties en

voorschriften van toepassing, die in eiger kring na de Vrijmaking als paddestoelen uit de grond rezen. We stonden destijds met alle kracht op het standpunt: wie naar Gods Woord en op grond van de K.O. van oordeel is een besluit te moeten verwerpen, die moet dat doen om zijn conscientie zuiver te houden. Ik noem enkele uitspraken van K. Schilder zoals deze te vinden zijn in "Tolle lege" (1952). Helaas worden de vindplaatsen in de werken van K. Schilder niet genoemd. Ik neem aan dat de verzamelaar ze nauwkeurig heeft overgenomen. Daar zien ze wel naar uit. Ik noem dan: a. "Kritiek op de besluiten der meerdere vergaderingen is een levenseisch voor de kerk"; b. "Men vraagt zich eenvoudig af, of een afzetting van Christus' wege geschiedt, ja dan neen. Zoo neen, men blijft eenvoudig doorwerken"; c. "Al de predikanten, die zich conformeren aan de schorsingen van den laatsten tijd, graven mede hun eigen graf. Ze geven zich prijs aan willekeur". Me dunkt: het is wel duidelijk hoe K. Schilder de toepassing van art. 31 K.O. zag. Nu schreef hij later over de zgn. techniek van bezwaard zijn. Daarover gaf hij ongetwijfeld waardevolle beschouwingen. Maar wie ze leest, vindt nergens een interpretatie van art. 31 K.O. Het zijn wenken om in zijn optreden en bezwaard zijn naar art. 31 K.O. de gemeenschap met elkaar zoveel mogelijk te bewaren.

Ik schreef: na de vrijmakingstijd kregen we allerlei interpretaties en voorschriften inzake art. 31 K.O. Dr. C. Trimp schreef er een rapport over voor de synode-Spakenburg, dat zelfs in de Acta werd opgenomen: een soort ethiek voor de bezwaarde naar art. 31 K.O. en er staan ongetwijfeld behartigenswaardige dingen in. En tóch - hoewel ik zelf destijds ook wel met deze interpretaties heb meegedaan, ik meen dat we daar af moeten. Dat blijkt wel heel duidelijk, als we thans letten op de interpretatie, welke ds. W. G. de Vries in zijn jongste Petahjah-artikel geeft. Ze komt hierop neer: ds. Van der Ziel werd niet gedwongen tot zondigen, daarom mocht hij na zijn afzetting met zijn ambtsbediening niet doorgaan. We zouden die dus bij de interpretaties uit de tijd van de vrijmaking van synodale kant gegeven, kunnen voegen als nummer d.: wanneer men niet wordt gedwongen tot zondigen, mag men het niet voor vast en bondig houden van een afzettingsbesluit niet effectueren in de ambtelijke praktijk. Is dat waar? Nu kan men een zwaar dispuut opzetten over de vraag of ds. Van der Ziel voor de Heere zondigde, indien hij na zijn afzetting - evenals hij deed na zijn schorsing, laten we dat niet vergeten - stil bleef zitten en met bezwaarschriften doorwerkte bij de meerdere vergaderingen. In plaats daarvan wil ik ds. De Vries echter een vraag stellen: werd prof. Schilder gedwongen tot zondigen door na zijn afzetting - evenals hij dat deed na zijn schorsing - stil te blijven zitten en zich te beroepen op een volgende synode? Schilder preekte de eerste zondag de beste na zijn afzetting in de Gereformeerde Kerk te Bergschenhoek. Was dát zonde? Neen, zegt ds. De Vries en zeg ik van ganser harte. Neen, zeiden wij allemaal in 1944. Het was zijn recht, onvervreemdbaar, naar art. 31 K.O. tweede lid. Is het dan zonde dat ds. Van der Ziel dit deed? Hij had, evenals prof. Schilder de kerkelijke weg bewandeld: classis, particuliere synode, generale synode. Er waren afsluitende uitspraken gekomen. Had hij toen niet het recht zijn ambtsbediening voort te zetten, omdat hij zijn afzetting ongegrond achtte? Ik meen, dat ieder die in 1944 het goed recht voor het doorwerken van de geschorsten en afgezetten van toen bepleit heeft, dat thans ook moet bepleiten. En hadden zijn gemeenteleden niet het recht de afzetting van hun predikant te beoordelen? Men leze er Rutgers' Kerkelijke adviezen eens op na. Hij kreeg in 1908 met een vrager te doen, die hem schreef dat "de beoordeeling van een daad van den kerkeraad wel toekomt aan een meerdere vergadering, maar niet aan een gemeentelid". Wat antwoordde Rutgers? "Dit nu geldt zonder twijfel van kerken, die hiërarchisch ingericht zijn of die het collegiale stelsel volgen; maar het geldt zeker niet in Gereformeerde Kerken, waar iedere kerkeradsbehandeling, die naar buiten werkt, vrijelijk door ieder gemeentelid mag, en tot op zekere hoogte zelfs moet "beoordeeld" worden", (blz. 272). Hebben zulke gemeenteleden niet het recht zich tijdelijk rond de afgezette predikant te scharen en zijn ambtsbediening te blijven erkennen? Hebben wij niet precies hetzelfde gedaan in 1944 te Kampen, te Groningen en op andere plaatsen. Zijn wij dat allemaal al vergeten?

Ja, zegt ds. De Vries en zegt de classis Groningen: maar het betreden van de kerkelijke weg dan? Waar is het revisiezoek? Kan men

„letzter frühling“ ?

*Heer, laat de vijgeboom nog dit jaar staan,
En laat de bijl nog aan de wortel wachten;
Misschien komen er toch nog vruchten aan,
Als wij de kruis-bestuiving niet verkrachten.*

*Men leest van hem veel bladen, links en rechts,
Maar vijgen moeten 't bladgewelf doorbreken!
Of zijn het ranken van een distel slechts,
Vol prikkels die naar alle kanten steken?*

*De grond is goed waarin de stugge stam
Gevestigd is met wortels lang' en korte,
Terwijl de Landman Hoogst Persoonlijk kwam
En daar Zijn eigen levenssappen stortte.*

*Ach, sla de boom van 's Levens ruchtbaarheid
Toch niet ten dode met onvruchtbaarheid.*

V.

J. P.

zich nu niet voorstellen, dat de betrokken broeders in Groningen-Zuid eerst eens over de verdere gang van zaken moesten nadenken? Mensen zijn geen straatstenen, die men kan leggen, waar men wil. De broeders hadden een afmattende procedure achter de rug. De meerdere vergaderingen in hun eigen omgeving (classis, particuliere synode) waren voor hun bezwaren geheel doof gebleken. De generale synode had zich achter deze mindere vergaderingen gesteld. Wat moesten zij? Wéér bij de classis beginnen? Dat men zich in die kring eerst eens wilde bezinnen over de te bewandelen weg is m.i. volkomen te billijken. Intussen: waarom blijkt uit het besluit van de classis Groningen met geen woord, dat de broeders daar vergaderd, zich met de noodgemeente rond ds. Van der Ziel in verbinding hebben gesteld? Daar had men toch te weten kunnen komen, wat de broeders van plan waren? De Synopsis, in het gedeelte dat wij citeerden, spreekt van een zich alle moeite geven schismatici van hun weg terug te brengen. Dat is ook in overeenstemming met Lucas 15:1-7. Wat deed de classis Groningen? Wat deed de kerkeraad van Groningen-Zuid? Zij nam nu onlangs alleen het besluit, dat ds. Van der Ziel zich onttrokken heeft aan de kerk aldaar, in volledige strijd met de feiten, en met het gereformeerde kerkrecht. Waarom werken wij vrijwel altijd alleen met papieren besluiten zonder met de betrokkenen te spreken? De zaak is intussen anders komen te liggen. Onder dagtekening februari 1966 is bij alle kerkeraden een missive binnengekomen, waarin de noodgemeente te Groningen-Zuid verantwoordelijk doet van haar positie. Indien de classis Groningen met die broeders gesproken had (ze vergaderde immers in januari en februari 11.) dan had ze ongetwijfeld aan de weet kunnen komen, wat de broeders van plan waren. In ieder geval: de kerkeraden weten het nu en ze zullen onafhankelijk van het besluit van de classis Groningen, dat nu door de feiten achterhaald is, moeten oordelen.

Blijkt uit dit stuk, dat de broeders op een schismatische weg zijn? Men oordele zelf! Ik constateer alleen: a. dat de broeders mededelen, dat zij geen nieuwe kerkgemeenschap wensen te stichten naast de bestaande; b. dat zij de band aan alle zusterkerken vasthouden door dit stuk op tafel te leggen; c. dat zij zich voor hun handelen baseren op art. 31 K.O. en vooral op de Schrift: Micha 6:8 en Hand. 5:29; d. en - dat is zeker niet het minst belangrijke deel van hun missive -: dat zij zich "in de praktische hulp en voorbede" van de zusterkerken aanbevelen; e. dat het stuk in een zeer gematigde en broederlijk-zakelijke toon is gesteld. Men begrijpe mij goed: ik zeg niet zonder meer dat de broeders niet op een schismatische weg zijn of er nooit zullen komen. Ik zeg alleen, dat de argumenten van de classis Groningen voor haar uitspraak, dat zij het wel zijn, niet deugen. Het zal m.i. moeten blijken uit het vervolg en het verdere gedrag van de broeders aldaar. Ik zeg erbij: er rust thans

een zeer grote verantwoordelijkheid op de zusterkerken in den lande. Ik doe, meen ik, de kerken in de classis Groningen en in het particulier ressort Groningen geen onrecht als ik stel, dat zij in deze zaak partij zijn en goed doen eens even te zwijgen. Zij hebben gesproken. Het woord is nu aan die kerken, op wie de broeders zich thans beroepen hebben. Ik ben van oordeel, dat het een verantwoorde kerkelijke weg is zich van synodebesluiten op de plaatselijke kerken te beroepen. Het zou een open deur intrappen zijn, dat te bewijzen. Wie op dit punt nog twijfelmoedig is, verwijs ik naar het boek van ds. G. Janssen, **De feitelijke toedracht**, waarin hij een krachtige verdediging geeft van het feit dat prof. Schilder na de uitspraken van de synode 1942 zich niet terstond in de weg van revisie begeven heeft naar de volgende synode, maar zich tot de kerken wendde (blz. 121). Dit alles uiteraard - en dat geldt ook ten aanzien van het hier over Groningen-Zuid opgemerkte - ter voorbereiding van een latere generaal-synodale beslissing. Ik wil tenslotte nog enkele opmerkingen maken. In de eerste plaats: er is in Groningen geen leergeschied. Dat kan ons allen verblijden. In de tweede plaats: in de gang van de procedure zelf waren onderscheiden punten, waarop het mogelijk was geweest elkaar te vinden. Ik heb dat in eerdere artikelen in dit blad aangetoond. In de derde plaats: in het grondgeschied in Groningen gaat het om twee zaken. De kerkeraad verdedigde de op zichzelf goede stelling, dat een kerkeraad de leiding van de gemeente heeft en niet een individuele predikant. Ds. Van der Ziel verdedigde tot het uiterste, dat het de plicht van alle ware christgelovigen is gemeenschap en eenheid te zoeken met andere christgelovigen van wie men gescheiden is geraakt door noodlottige besluiten. Dat is ook een goede zaak. Derhalve: er is in het geding in Groningen-Zuid niets wat de broeders blijvend gescheiden behoeft te houden, althans niet naar Schrift, belijdenis en kerkenorde. En zeker rechtvaardigt dit verschil niet, dat de vrijgemaakte kerken op de duur óf voor het ene óf voor het andere standpunt zouden moeten kiezen, zoals hier en daar gesuggereerd is. Ik zeg - men verbase zich niet - met ds. Van Houdt in zijn ziekenhoekje: een kerkformatie op basis van samspreking staat op een smalle basis. Ik zeg er meteen achteraan: een kerkformatie op de basis van niet-samspreking staat op even smalle basis. Het zou eenvoudig een ramp zijn, wanneer de vrijgemaakte kerken vanwege dit geschil in flarden werden gereten. Laat het feit, dat dit gevaar niet denkbeeldig is - een gevaar niet alleen voor de vrijgemaakte kerken zelf maar voor alle ware christgelovigen in Nederland - de zusterkerken en haar kerkeraden nopen aan de broeders in Groningen-Zuid die hulp en bijstand te schenken, waarom zij gevraagd hebben, opdat het dáár en elders naar twee zijden levensgroot aanwezig gevaar van een schisma voorkomen worde.

Enschede.

R. H. Bremmer

Wat moet in de Vrijgemaakte kerken gepreekt worden?

te BERDE

Eens heb ik de klacht gehoord, dat ik niet goed vrijgemaakt gepreekt had. De tekst voor de preek zit niet meer in mijn geheugen, maar ik meen mij te herinneren, dat ik genade en vrede had verkondigd aan de gemeente Gods. Direct na de preek werd geen opmerking gemaakt. Gelukkig. Het gebeurt ook wel eens anders. Het komt soms voor dat de preekstoel nog niet „koud” is of de dominee heeft al een opmerking te horen, dat de preek niet goed vrijgemaakt was. Dat lijkt me niet behoorlijk. Men kan er beter later over spreken of schrijven.

In mijn geval kreeg ik een brief van een kerkeraad, dat de preek op zichzelf wel goed was. Maar dat ik verzuimd had op te roepen tot vrijmaking.

Nu was er onder het gehoor niemand, die niet-vrijgemaakt was. Mijn antwoord is dan ook geweest, dat alle hoorders al vrijgemaakt waren en dat een oproep tot vrijmaking dus geen enkele zin had.

Ik ben trouwens van mening, dat ook al zijn er niet-vrijgemaakte in de kerk zulk een oproep niet nodig is. Laat er zó gepreekt worden, dat de hoorders zeggen: Dáár wordt de volle raad Gods der verlossing gepredikt. Dáár wordt Christus verkondigd. Dáár wordt gewaarschuwd voor het verderf en ernstig genodigd tot het eeuwige leven onder de genade van Christus. Een speciale oproep tot vrijmaking is mij te reklame-achtig. Zo in de zin van een advertentie: „daar moet je bij zijn”. Of: „Zorg dat je er bij komt”. Een kerk moet geen reclame maken voor zichzelf, maar ze moet roepen en nodigen uit de duisternis tot het wonderbare licht van Gods genade.

Sommigen schijnen te menen, dat tot de vrijgemaakte prediking behoort, dat het adres van de ware kerk wordt genoemd. Als dat niet gebeurt in een preek, waarin de kerk ter sprake komt, dan vindt men de preek niet goed. Afgezien van de vraag of er wel één adres is van de ware kerk, is het mijn overtuiging, dat dit adres in een preek niet genoemd moet worden. Als ik een goed christen ben — wat maar zeer ten dele van elk christen gezegd kan worden — dan loop ik toch niet met een plakkaat voor de borst met het opschrift: „Hier heb je een ware christen”? Als het goed is zal ik trachten christelijk te leven, zodat anderen niet worden afgestoten, maar getrokken tot het Evangelie. Zo moet de kerk zichzelf ook niet aanbevelen door te roepen: „Hier is een ware kerk”. Laat de kerk, dat is het geheel der gelovigen zó leven, dat anderen zeggen: Dáár is een ware kerk! Laat er zo gepreekt worden, dat de hoorders overtuigd worden: Die kerk is een „pilaar en vastigheid der waarheid”. Laten de leden der kerk zó leven, dat ze een geschreven brief van Christus zijn, te lezen voor allen die buiten zijn. Naar het woord van Jezus: „Laat uw licht alzo schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien en uw Vader die in de hemelen is verheerlijken”.

Wat speciaal vrijgemaakte prediking is zou ik niet weten. Het komt mij voor dat al dat speciale, dat bij het christelijke gevoegd wordt, niet deugt. In de samenspreking met de Christelijke-Gereformeerden is de prediking ook ter sprake gekomen. Deze broeders hadden wel bezwaren tegen de prediking in onze kerken zo hier en daar. Het was hun te vrijgemaakt. Wij hadden van onze kant wel bezwaren tegen de prediking bij hen hier en daar. Het was ons te christelijk-gereformeerd. Ik was en ben nog overtuigd, dat dit geen reden mag zijn om niet te verenigen of te herenigen.

Mogelijk konden we van elkaar wat leren. Wij konden het extra-vrijgemaakte afleren en zij het extra-christelijke-gereformeerde. Goed vrijgemaakt is — als het werkelijk goed is — goed christelijk. En goed christelijk-gereformeerd is — als het goed is — goed christelijk. Niet meer en niet minder. Nergens wordt de volmaaktheid bereikt. Al ons kennen is maar stukwerk en al ons preken is ook maar stukwerk. Ieder doe het naar de gaven, die hem van God geschonken zijn. Elk op eigen manier. Dan zal er verscheidenheid zijn en blijven. Er zijn geen twee christenen gelijk. Ook geen twee dominees. Als ze hierin maar overeenkomen, dat ze Christus prediken naar de Schriften.

Op de vraag: Wat moet er in de vrijgemaakte kerken gepreekt worden, zou ik willen antwoorden: De liefde Gods en de genade van Jezus Christus en de gemeenschap van de Heilige Geest. Natuurlijk is daarmee niet alles gezegd. Maar wel de kern van de zaak. En daarom gaat het in de prediking. Als het daarmee in orde is, komt het met de rest ook in orde. Als de liefde Gods verkondigd wordt naar het Evangelie, dan wordt ook duidelijk, dat die liefde naar de wereld uitgaat. En als de genade van Christus gepreekt wordt, dan komt ook de zonde aan de orde. Want de genade van Christus is voor zondaren. En als de gemeenschap van de Heilige Geest wordt aangeprezen, dan komt ook ter sprake wat vlees is. Want de Heilige Geest is zo barmhartig en genadig, dat Hij zijn gemeenschap geven wil aan allen, die van nature vleeselijk zijn en kinderen des toorns. Hij wil van ons Geestelijke mensen maken. De Here Jezus en de Geest zijn één: „De Here nu is de Geest en waar de Geest des Heren is, aldaar is vrijheid. En wij allen, met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heren weerkaatsend, worden naar hetzelfde beeld veranderd in gedaante van heerlijkheid tot heerlijkheid als door des Heren Geest”. II Cor. 3 : 17 en 18.

Een vorige keer heb ik reeds gezegd, dat ik in onze kerken meestal de volle raad Gods hoor verkondigen. Maar soms hoorde ik preken, die te negatief waren. Er werd mij teveel gevochten tégen dit of dat. Bijv. tegen de wereldraad van kerken. Of in het algemeen tegen het oecumenisme, de algemeen voorkomende drang naar eenheid van alle kerken.

Ik verwacht van de wereldraad van kerken niets. En van I.C.C.C., de beweging van bijbelgetrouwe kerken tegen de wereldraad, weinig. Maar ik heb tegen geen van beide ooit gepreekt. Om de eenvoudige reden, dat in onze kerken niemand aandringt tot aansluiting bij de wereldraad. Waarom er dan tegen te waarschuwen? Tegen windmolens vechten is geen nuttige bezigheid. Waarom het dan te doen?

Ik las vandaag ergens dat onze kerken nogal militant zijn, d.w.z. strijdlustig. Dat komt op sommige preekstoelen ook wel uit. Ik hoorde eens een preek over de Sacramenten. Of liever over het heilig Avondmaal. Het was een catechismusprek, maar niet over die zondagsafdeling, die handelt over de Paapse mis en over de vraag voor wie de Here het Avondmaal heeft ingesteld. Toch werd breedvoerig gewaarschuwd voor Rome en werd gepreekt tegen hen die ook kinderen aan het Avondmaal laten deelnemen.

Maar bij dit gevecht tegen een en ander werd over de rijke betekenis van het Avondmaal weinig gezegd. Dat stelde mij teleur. Ik denk niet, dat er iemand in de kerk zat die geneigd was om rooms te worden. En van kindercommunie wisten de meeste hoorders niet af. Waarom er dan zo tegen gevochten? Bovendien kon dit aan de orde komen bij de zondag over de Paapse mis en over de vraag voor wie het Avondmaal is ingesteld.

Ik zeg niet, dat er niet gestreden moet worden tegen dreigende gevaren. Maar die gevaren of die vijanden moeten concreet aanwezig zijn bij de hoorders. Het heeft geen nut om te waarschuwen tegen wereldraad en oecumenisme, tegen Rome of Dopersen, tegen afval aan alle kant, Woordverlating en belijdenisverachting, als de dominee kan weten dat zijn hoorders door deze vijanden niet bedreigd worden.

In het algemeen zou ik willen zeggen, dat het positieve in de prediking voorop moet gaan. Het kwade moet overwonnen worden door het goede. Toen ik voor jaren op de Veluwe in aanraking kwam met de zogenaamde zware godsdienstigheid, meende ik daar heftig tegenin te moeten gaan. Ik was op de preekstoel in voortdurend gevecht met de mystiek, de zware godsdienst, het leven uit de wet, het steunen op het gevoel, het zoeken naar kenmerken, het twijfelen aan Gods beloften enz. enz. Totdat een ouderling bij mij kwam en zei: „U moet niet zo vechten. U slaat zo hard op de bokken, dat de schapen ook schichtig worden. Zo wint u de echt bezwaarde broeders en zusters nooit. Lok ze toch door het rijke Evangelie. Trek ze toch door de voortdurende verkondiging van Gods genade

Hoe dienen we te denken over de grote internationale vraagstukken, die het welzijn van Nederland direct raken? Zijn er fundamentele uitgangspunten voor ons denken over dergelijke vraagstukken? Dat waren zo ongeveer de vragen die we ons in een vorige Te Berde stelden, met het oog op de recente gebeurtenissen op het gebied van de buitenlandse politiek. Crisis in de E.E.G., crisis in de N.A.T.O., crisis in Vietnam!

Op onze dwaaltocht op zoek naar enig houvast doen we er goed aan twee scholen te onderscheiden, die beiden het denken in Nederland over internationale vraagstukken sterk hebben beïnvloed. De ene school zou men de economische school kunnen noemen; deze school laat zich primair leiden door economische motieven. Met enige overdrijving, kan men Johan de Witt de vader van de „economische school” noemen. Hij was van oordeel „dat het interesse van desen staet daerinne gelegen is, dat allenthalve ruste ende vrede zij ende de commercie onverhindert mogen worden gedreven”. Met deze woorden vertolkte De Witt de opvattingen van de regentstand in Nederland, die bereid was oorlogen te voeren tegen Engeland omderwille van de handelssuprematie, maar die tegelijkertijd blind was voor de gevaren die op het Europese continent dreigden van de zijde van de Zonnekoning, Lodewijk XIV.

De andere school zou men de ideologische school kunnen noemen.

De vader van deze school was de grote tegenstander van De Witt, de Koning-Stadhouder Willem III, De „commercie” woog ook voor hem zwaar, maar uiteindelijk gaven toch andere motieven de doorslag, bij de betaling van zijn Europees beleid. Het continent werd door zijn toedoen gered van het vorstenabsolutisme van een Lodewijk XIV en Engeland werd gered van de roomse aspiraties van Jacobus II. Het doet er hier niet toe wat nu ten diepste de motieven waren van Willem III, de verdediging van het protestantisme of het herstel van een europees evenwicht aan politieke krachten, zeker is in ieder geval dat Willem III een staatkunde voerde naar een politieke conceptie die verder zag dan eigen economisch belang.

Sinds die tijd hebben beide scholen invloed uitgeoefend op het concrete buitenlandse beleid van Nederland. Waarbij wel in het oog dient te worden gehouden, dat lang niet altijd deze scholen tot een tegenstrijdige buitenlandse politiek behoeven te komen. Integendeel, in een klein land als Nederland zal het economische motief uit welbegrepen eigenbelang moeten leiden tot het stimuleren van de liberalisatie van de internationale handel! Dat laatste is nu vaak ook de beste dienst die men aan de vestiging van een internationale rechtsorde kan bewijzen.

Toch, de verschillen tussen beide scholen blijven merkbaar. Ik herinner aan het optreden van de z.g. groep-Rijkens ten tijde van het Nieuw-Guinea conflict. Hier hadden we te maken met een duidelijke manifestatie van de „economische school”, welke uit economische overwegingen een sanering van de verhoudingen met Indonesië trachtte te bewerkstelligen. Als ik het goed zie, is het ook dezelfde groep die ten aanzien van de E.E.G. de tweeslachtige houding aanneemt van enerzijds bereid te zijn met de economische integratie voort te gaan (die gebleken is van groot profijt te zijn voor 's lands welvaart) maar anderzijds zich hardnekkig te verzetten tegen zelfs maar een begin van politieke integratie.

Wat is nu de moraal van dit verhaal? Het antwoord op deze vraag moge in drie punten luiden: a. een klein land als Nederland voere een werkelijke buitenlandse politiek; b. uitgangspunt en doel van een dergelijke politiek zij **niet** het verwerven van zoveel mogelijk economisch profijt; c. uitgangspunt en doel zij **wel** het vestigen van een internationale orde, welke „aan recht en gerechtigheid beantwoordt en de geestelijke en stoffelijke belangen der volkeren bevordert”.

(Ongecorrigeerd)

v. O.

voor goddelozen. Het Evangelie is een kracht Gods tot zaligheid. Als dát niet helpt, dan helpt niets". Die ouderling had gelijk. Ik had het mis.

Het is gemakkelijk genoeg om te strijden tegen allerlei vijanden van verre. De hoorders zijn het er hartroerend mee eens: De wereldraad deugt niet en de oecumenische beweging is verkeerd en de afval van alle kanten is groot en Rome is een gevaarlijke macht enz. enz. Maar daarbij blijven eigen concrete zonden vaak buiten schot. En die eigen zonden zijn veel gevaarlijker dan al die vijanden van verre. Wij hebben dagelijks te strijden met ons ongelovig hart

en met de boze lusten van ons vlees. Met hoogmoed en trots, met drift en toorn, met hartstocht en mammondienst. Laat daartegen gewaarschuwd worden. Maar vooral: Predikt Christus, de gekruisigde en de opgestane. De Overwinnaar van dood en hel. De Verzoener van al onze zonden. Die medelijden kan hebben met onze zwakheden en die ons wil maken en kan maken en zal maken tot meer dan overwinnaars. Er is maar één Geneesheer: Jezus Christus. Er is maar één medicijn: Het Evangelie. Eén kracht Gods tot behoud voor een ieder, die gelooft.

H. J. Jager

Christen-zijn in de twintigste eeuw

Onlangs heeft een goed-vrijgemaakt student — wie het was doet er niet toe — een opstel geschreven waarin dingen worden gezegd die voor onze kerken en voor ons allemaal van groot belang zijn.

In zijn stuk begint deze scribe met er op te wijzen dat een twintig tot vijftien jaar geleden onder de vrijgemaakte studenten de kerkelijke problematiek de boventoon en/of de ondertoon in de discussies vormde. Deze studenten leefden vanuit de conflictsituatie welke door de Vrijmaking was ontstaan. Misschien is dat woord „leven" wel een wat te groot woord, maar in ieder geval beheerste die situatie hen in denken en gedrag in sterke mate. Hoe dit verder ook zij: de reformatorische kracht welke achter de Vrijmaking school gaf een sterke stimulans om de reformatie ook buiten het kerkelijke instituut ter hand te nemen.

Hierin is evenwel verandering gekomen. Van de genoemde situatie is vandaag weinig meer overgebleven. De studenten van nu zijn nog wel anti-synodocratisch, en bovendien ook nog anti-alles-wat-synodaal-is groot gebracht, maar de conflictsituatie die voor hen relevant is, waar ze in feite mee te maken hebben, die hen verontrust is niet meer die van twintig jaar geleden met de synodalen, maar die van **tussen de Vrijgemaakten onderling!**

Maar deze conflictsituatie is toch niet in staat het spreken en denken in de studentenkringen te bepalen — ook al dringt de invloed er van hier en daar zeer ver in het persoonlijke leven door. De zaak is namelijk deze dat de kerkelijke (-pers-) problematiek niet meer wezenlijk is voor de problematiek binnen de gereformeerde studentenverenigingen. Men kan daarover treuren. Maar zó zijn de feiten! De zaken die in de kerken momenteel aan de orde zijn en in de kerkelijke pers besproken worden raken de studenten niet meer. Ze staan te ver van hen af: van hun leven, hun werk, hun levensvragen en hun levensstrijd.

Dit heeft belangrijke consequenties. Onder andere deze dat de kerkelijke instanties, al of niet met ambtelijk gezag bekleed, enerzijds, en de studentenwereld anderzijds uit elkaar groeien. En dat heeft weer tot gevolg dat de communicatie tussen beide wordt bemoeilijkt of zelfs verstoord.

Daarbij moet vooral nog één ding worden opgemerkt: de studenten komen uit de kerkelijke situatie vandaag, zij kennen die, ze blijven er toch nog mee bezig, ook al hebben zij er zich min of meer van losgemaakt. Maar de situatie van de studenten en hun problematiek is nieuw en vreemd voor de kerkelijke organen. Vandaar dat de geijkte kerkelijke argumenten de studenten weinig of niets zeggen. Ze horen die al of niet beleefd aan, maar gapen daarbij verveeld achter de hand. Ze weten dat allemaal wel! Maar het zegt alles over **hun** leven en **hun** vragen niet veel en daarom kan hen dat alles ten slotte ook niet veel schelen.

Aan de andere kant kunnen zij hun eigen vragen in de kerkelijke wereld niet kwijt. Er is daar geen begrip voor. Ze worden niet serieus — of ook véél te serieus! — genomen. Ze worden geëtiketteerd en van de tafel geveegd. De kerkelijke organen geloven niet aan de problemen van de studenten (en van vele anderen) en daarom krijgen deze ook meestal niets te horen van wat voor hen belangrijk en noodzakelijk is, hen werkelijk helpen kan.

Het probleem waar vooral ook de studenten mee te doen hebben is dat wij in de twintigste eeuw leven en dat wij daar niet meer uitkomen. Ook en zeker niet met behulp van het „dit mag niet en dat mag niet".

Er is een onoverbrugbare kloof tussen het leven in de twintigste eeuw en de overgeleverde en van jongsaf geleerde gereformeerde tradities. Die kloof is het probleem: De samenleving is volkomen gesecculariseerd. De mensen op straat hebben met God afgerekend. En de gereformeerden ook de gereformeerde studenten leven midden tussen deze mensen in. Ons leven ziet er bovendien meestal niet zoveel anders uit dan dat van deze mensen, ondanks het feit dat we zo nu en dan wel andere dingen zeggen dan zij en mogelijk ook bepaalde dingen wel of niet doen in onderscheid van hen. Het is wel eens gezegd en niet zonder grond, dat zelfs christenen in de twintigste eeuw niet meer christelijk kunnen leven, omdat allerlei oude opvattingen, die eeuwenlang de ruggegraat zijn geweest van het christelijke leven ook door christenen niet meer gehandhaafd worden of ook kunnen worden.

Het probleem waar het hier om gaat is niet het probleem van geloof en wetenschap, al heeft het er wel mee te maken. Nee, het gaat hier om het probleem van geloof en leven-in-de-twintigste-eeuw. Ten aanzien van dat probleem geeft de kerk geen antwoord, eenvoudig omdat ze dat probleem niet als probleem ziet. Er wordt wel over de gereformeerde zede geschreven. Maar er wordt zo weinig geschreven over leven-in-de-twintigste-eeuw. Het is daarom niet zo'n groot wonder, dat sommige studenten het er ook bij laten zitten.

De grote vraag is: hoe kunnen wij als christenen leven en spreken in de twintigste eeuw, zonder dat we de indruk wekken dat we uit een museum zijn weggelopen. Kunnen we nog christenen zijn waar het hart van de twintigste eeuw klopt. Kunnen we de mensen van de twintigste eeuw nog bereiken terwijl wij zijn eigen taal spreken?

„Het eerste wat daarvoor nodig is, is dat we het evangelie kennen. Dat we weten wie God is en wie Christus is. In de brief aan de Hebrëërs staat, dat Jezus Christus gisteren en heden dezelfde is en tot in eeuwigheid. Maar wij leven in een samenleving, die één grote ontkenning daarvan is. En daarom spitst de hele problematiek zich toe op de vraag: Wie is God vandaag? Wie is Christus vandaag?

En wat voor consequenties heeft dat voor ons en leven?

Het spreken over zonde, genade, schuld en cordeel verliest elke inhoud, als niet langer vast staat van welke God die genade is en tegenover welke God zonde zonde is. En daarbij gaat het niet om een dogma over God, maar om kennis van de levende God. Niet om een serie dogmata over Christus, maar om kennis van de levende Christus. De kerkelijke (-pers-) discussies wekken teveel de indruk, dat zij over theoretische problemen gaan, die met de levende Christus weinig te maken hebben; waarvoor je ook geen levend geloof, maar alleen een scherpe pen en grote scherpzinnigheid nodig hebt; terwijl zij voorbijgaan aan de werkelijke vragen, die een strijd op leven en dood betekenen. Daarom gaan zij ten diepste aan ons voorbij, ook al zijn we niet vrij van enige sensatiezucht. Je gaat geen grote discussie opzetten over de tussentoestand, over de vraag of alleen de vrijgemaakte kerk de ware kerk is, over het gezag van de belijdenis, als woorden als zonde, genade, schuld lege begrippen voor je geworden zijn; als God verweg schijnt te zijn en als het inderdaad een vraag is of je ja of nee tegen Jezus Christus zult zeggen, al was het alleen omdat je niet weet wat het inhoudt. En in deze situatie moeten de onder ons ons gangbare discussies ergens wel een heel vreemde indruk maken. Of zouden zij juist hieruit voortkomen?

Daar komt nog iets bij. Als er gezegd wordt, dat zelfs christenen vandaag niet christelijk meer kunnen leven, dan lijkt dat bevestigd te worden door de wijze waarop christenen leven en spreken.

De aarzeling om te spreken vanuit een persoonlijk leven met Jezus Christus is algemeen. Wij zijn sterk in het debatteren over allerlei dogmatische, ethische en kerkelijke kwesties, maar als het aankomt op spreken vanuit een persoonlijk geloof in de levende Christus, die de Zoon van God is, dan houdt opeens iedereen zijn mond. En staat iemand dan niet met de mond vol tanden, dan maakt het nog vaak de indruk, dat het niet echt is wat hij zegt. Dat hij het doet, omdat het moet. En omdat wij dat gevoel zelf ook hebben, daarom doen wij het niet. Op deze wijze zou het verraad zijn tegenover God, tegenover degenen met wie je praat en tegenover jezelf. En daarom doen we het maar niet. Maar het gevoel blijft.

We hebben groot respect voor iemand die het niet doet omdat het moet, of omdat hij het zo geleerd heeft, maar eenvoudig omdat het zo is. Maar zelf vragen we ons af: kunnen we nog in de taal van de twintigste eeuw „terecht" christelijk spreken, zonder het gevoel dat wij ergens staan te huichelen, omdat we anders doen dan we zijn? De vraag is inderdaad of we niet helemaal zouden moeten veranderen.

Eén ding is duidelijk: als we dit niet kunnen, als de mensen aan ons niet kunnen zien, dat Jezus Christus er vandaag nog is en dat Hij nog dezelfde is, dan hoeven we niet te denken dat we met kerkelijke kwesties verder komen. Bonhoeffer heeft niet helemaal ongelijk, als hij zegt, dat wij mensen nu eerst maar eens wat moeten laten zien, omdat zij ons al zolang hebben horen praten. Je kunt zeggen, dat alles erop aankomt dat je gelooft, dat Jezus Christus vandaag leeft, terwijl uit heel je leven duidelijk is, dat je er zelf niets van gelooft. Dan zou het beter zijn misschien je mond maar dicht te houden.

Er zou meer te zeggen zijn over de gewijzigde situatie in de studentenwereld. Een van de belangrijkste dingen die opgemerkt zouden moeten worden is misschien wel, dat de studenten minder volwassen zijn dan vroeger. Dat zal allerlei oorzaken hebben, maar er zal wel niet zoveel aan te veranderen zijn. Het brengt echter wel bepaalde moeilijkheden met zich mee. Bij voorbeeld het gevaar van het leven van de problemen en het er in wezen ondanks alle serieus gepraat toch vrijblijvend tegenover staan.

Deze onvolwassenheid en de werkelijke problemen waar de studenten vandaag voor gesteld zijn brengen dringende noodzaak met zich mee van pastorale zorg voor studenten. Wat pastorale zorg aangaat zijn de studenten een achtergebleven gebied. We kunnen helaas niet spreken van ontwikkelingsgebied: er gebeurt namelijk vrijwel niets. Dat is ergens een heel merkwaardige zaak. Want er wordt naar de studenten gekeken. Dat blijkt wel uit de kritiek die gehoord en zo nu en dan ook te lezen valt. Om misverstand te voorkomen, ik geloof niet, dat studenten behoefte hebben aan moralistisch vermaan in de trant van: dit moeten jullie niet en dat moeten jullie niet; dit moet zo en dat moet zo. Dat zal trouwens ook geen pastor onder pastorale zorg verstaan. Er is begrip nodig. Er zijn mensen nodig, die kunnen luisteren en die begrijpen en die dan eventueel geweldig gaan foeteren. En misschien zal dat dan aanleiding kunnen zijn voor de kerken om zich meer te concentreren op de taak van de kerk in de wereld. Want als Jezus Christus vandaag inderdaad dezelfde is als nu bijna 2000 jaar geleden, dan heeft de kerk en dan hebben ook de studenten iets te doen in deze wereld."

Tot zover het opstel van deze student.

Natuurlijk vertoont het ook de kenmerken van een stuk van een student. Er is op verschillende uitspraken daarom gemakkelijk kritiek te leveren. Bijvoorbeeld op al te generaliserende oordelen. Maar wie een beetje weet van wat er momenteel te koop is, die moet zeggen dat hier met grote ernst aandacht wordt gevraagd voor een zeer belangrijke zaak; deze: hoe moeten wij als christenen leven in deze tijd. En: hoe kunnen wij in onze tijd een getuigenis geven van Christus dat door de mensen van onze tijd wordt verstaan. We kunnen die vragen ook zo stellen: hoe moet de kerk leven, werken, spreken in onze tijd — hoe moet de kerk haar boodschap verstaanbaar — en waarachtig — maken in deze tijd.

Daarover willen we een paar opmerkingen maken.

C. V.

Christendom en ook van de kerk, is, wat Kierkegaard noemde, de onderwerping onder het getal. Eén had in Jeruzalem de Here Christus nooit aangedurfd; maar toen volk en leidlieden, Herodes en Pilatus, een verbond sloten, toen voelden zij zich sterk en deden de lucht van het kruist Hem, weergalmen. Het is het getal, de meerderheid, de massa, welke zo dikwerf in enger en in wijder kring het goede verstikt, de indruk uitwist, berouw en bekering tegenhoudt, de persoonlijkheid, het hart en de hartstocht onderdrukt."

De waarheid van deze woorden hebben we in de vrijmakingstijd ervaren.

De grote massa — ook van hen die beter weten maar niet stáán voor de goede zaak — werpt, voortgedreven door de zweepslagen van meedogenoze leiders, kinderen Gods uit.

Tot onherstelbare schade, neen niet in de eerste plaats voor de slachtoffers van de massa, maar voor die massa zelf!

C. V.

INGEZONDEN

Nood op Soemba

Reeds enige tijd geleden hebben wij het bericht doorgegeven dat de beide eerste zendingen (namelijk 2 kisten uit Schouwerzijl en 12 van Enschede) veilig op Soemba zijn aangekomen.

Thans kunnen we melden dat de 65 kisten met melkpoeder en babyvoeding eveneens op de kade van Waingapu zijn gelost en door de Soembanese kerken in ontvangst genomen.

Ds. P. Djami schrijft hierover op 12 februari 1966:

"Door deze brief deel ik mede, dat de Almachtige Heere, waarlijk op zijn wijze ervoor gezorgd heeft, dat de 65 kisten met melkpoeder, die u in uw brief van 16 november 1965 noemde, in de haven van Waingapu afgeladen werden op tien februari '66, 's middags om vier uur. De in totaal 65 kisten werden in goede staat in ontvangst genomen; slechts één kleine kist was stuk; de spijkers van enkele planken waren losgeraakt; doch van de inhoud ontbrak niets. Ikzelf en elk gemeentelid waken 's nachts om beurten bij de kisten in het kerkgebouwtje...

Gezien de grote zegeningen des Heren, die met Zijn Woord en Geest werkte in de harten der broeders en zusters in Nederland betuig ik hier, namens de kerken van Oost-Soemba, cum annexis (d.w.z. met de bijbehorende kerken), onze dank aan de Heere en onze oprechte broederlijke dank aan alle broeders aldaar.

Ontvang de broederlijke heilgroet van mij (w.g.) Pena Djami".

Ik heb hier niets aan toe te voegen dan dat wij in Enschede even dankbaar zijn.

Enschede. K. Raimond,
giro 826134. Vermanstraat 18.

P.S. Binnenkort volgt een overzicht van de gehele hulpactie tot nu toe. Intussen gaan we door: 47 kisten staan klaar: 3000 broeders en zusters verkeren in moeilijke omstandigheden: giro 826134.

K. R.

(Ongecorrigeerd)

KERKNIEUWS

Beroepen te Blija: kand. J. T. Oldenhuis te Drachten; te Zwagerveen-Zwaagwesteinde: A. Hordijk te Baflo en Warffum.

Aangenomen naar Lemele-Lemelerveld: E. J. Oosterhuis te Doesburg en Doetinchem.

Bedankt voor Onnen: H. H. v. d. Linden te Kaapstad; voor Alblasserdam en Nw. Lekkerland: B. Wesseling te Diever.

Ds. H. Brink. Op 9 mei a.s. zal het 40 jaar geleden zijn dat ds. H. Brink predikant van de Geref. Kerk te Krommenie in het ambt werd bevestigd. De gemeente hoopt dit heugelijke feit te vieren op vrijdag 6 mei a.s. Van 6.30-7.30 uur n.m. wordt ds. H. Brink een receptie aangeboden. Om 8 uur volgt dan een feestelijke samenkomst met de gemeente. Receptie en feestavond worden gehouden in Verenigingsgebouw Trouw moeth bleicke, Zuiderhoofdstraat 84, Krommenie.

Ds. Brink heeft inmiddels emeritaat aangevraagd. Ds. Brink werd 1 september 1898 geboren en diende de Kerk te Onderdendam van 1926-1946. Vanaf laatstgenoemde datum staat ds. Brink te Krommenie.

Brek in Comité-S.O.S. Het Comité S.O.S., dat ijvert voor erkenning van de Soembanese kerken (p.a. Ds. Tanahomba) en voor rechtsher-

stel van Ds. S. J. P. Goossens, is uiteengevallen. Ongeveer de helft van de comité-leden, onder wie Ds. Joh. Francke, tot voor kort voorzitter van het comité, is van mening, dat de uitspraken van de laatstgehouden generale synode betreffende de „zaak-Goossens" weliswaar niet voor 100% aan de verzoeken uit de bezwaarschriften zijn tegemoetgekomen, maar toch een voldoende mogelijkheid bieden om op basis daarvan verder te werken aan de doelstellingen van het comité, omdat op de kardinale punten recht verkregen is. Mogelijkheden om voor een vierde maal revisie te vragen zijn volgens dit deel van het comité niet meer aanwezig.

Ds. Francke is van mening, dat het andere deel van het comité door het onderste uit de kan te willen hebben en daarom ook de laatste synode-uitspraken als ontoereikend te verwerpen, bezig is de winst van de gevoerde strijd te verspelen, en ds. Goossens een kwade dienst bewijst. Omdat binnen het comité hieromtrent geen eensgezindheid kon worden bereikt, hebben ds. Francke c.s. het lidmaatschap neergelegd.

Evenals het overblijvende deel van het comité hebben ook de Soembanese Geref. kerken (p/a ds. Tanahomba) de uitspraken van de synode van Rotterdam-Delfshaven afgewezen als uitgangspunt voor herstel van de verhoudingen op Soemba. Het is duidelijk, dat de „zaak-Goossens" hierdoor in een uitzichtloze impasse belandt.

Synode van Free Reformed Churches of Australia.

De Free Reformed Churches of Australia zijn door de kerk te Launceston samengeropen voor een synode, welke op 16 mei a.s. te Armadale zal worden geopend. Uit het concept-agendum blijkt, dat o.m. aan de orde zullen komen het aanvatten van de zending, nu ds. Versluis zijn werk beëindigd heeft; de adoptie van kinderen; en de huwelijksluiting.

De kerkeraad van Armadale stelt voorts voor deputaten te benoemen, welke hebben te onderzoeken, of de kerken ook geroepen en in staat zijn de Koreaanse Presbyteriaanse Kerk te eren als buitenlandse zusterkerk en op grond daarvan daarmee correspondentie aan te gaan. Het is de bedoeling van de kerk te Armadale om, wanneer de bevindingen van deputaten gunstig zijn, deze zaak zo snel mogelijk af te handelen en niet te laten wachten op het bijeenkomen van een volgende synode.

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het kandidaats-examen de heer K. Verlind, Kon. Wilhelminastraat 22, Spakenburg.

Peremptoire Examens. De heren P. Schelling, beroepen predikant van de kerk te Wetsing-Sauwerd, en W. Triemstra, beroepen predikant van de kerk te Vrouwenpolder, zijn na peremptoire examens door respectievelijk de classis Groningen en de Classis Middelburg toegelaten tot het ambt van Dienaar des Woords binnen de Gereformeerde kerken.

Ds. Sung Dal Yang. Op 22 april arriveerde op Schiphol de Koreaanse ds. Sung Dal Yang, die door gemeenteleden in Zwolle in staat wordt gesteld te studeren aan de Theol Hogeschool te Kampen. Ds. Sung Dal Yang zal in Zwolle gaan wonen.

Nieuwe gedragslijn inzake legerpredikanten. Op de vergadering op 18 april j.l. van deputaten voor de geestelijke verzorging van militairen heeft ds. J. van der Haar verslag uitgebracht van een door hem en de brs. J. Flink en ds. J. M. Kroes gebracht bezoek aan de nieuwe hoofdlegerpredikant, ds. J. Drost. Hun is gebleken, dat de hoofdlegerpredikant voornemens is een in sommige opzichten nieuwe gedragslijn te gaan volgen.

Predikanten zullen voortaan slechts voor een tijd van één jaar en zes weken dienst doen, daar een langere diensttijd ten opzichte van de kerken niet verantwoord wordt geacht. Wanneer in bijzondere gevallen een verlenging wordt toegestaan, zal deze geschieden tot een totale diensttijd van twee jaren en in geen geval voor onbepaalde tijd.

Voorts bestaat het voornemen het getal van de dienstdoende Gereformeerde legerpredikanten geleidelijk in te krimpen, opdat het verhoudingsgetal van de legerpredikanten uit de verschillende kerkformaties meer in overeenstemming zal worden gebracht met de grootte van deze kerkformaties zelf.

Deputaten constateerden, dat de hoofdlegerpredikant in het algemeen bij de regeling van de geestelijke verzorging der militairen in overleg met de kerken wenst op te treden. Zij besloten de door de laatstgehouden generale synode benoemde deputaten voor advies inzake de aanvaardbaarheid van het legerpredikantschap in lang verband van de resultaten van dit onderhoud in kennis te stellen.

In verband hiermee namen deputaten op dit moment geen besluit terzake van de werving van nieuwe reserve-legerpredikanten. Ds. J. van der Wielen zal voor herhaling van 18 april tot 14 mei 1966 dienst doen in het Depot Mobiele Colonnas, kamp Crailo.

Naar aanleiding van het feit, dat de Ned. Mil.

Bond „Pro Rege" in garnizoensplaatsen in West-Duisland haar tehuizen beschikbaar stelt voor het houden van kerkdiensten door de daar gevestigde Nederlandse gemeenten, besloten deputaten een protesterend schrijven naar genoemde bond te laten uitgaan.

ADRESSEN

Ds. H. W. Ophoff, Tolberterstraat 60, Leek, telef. 05945-2744; **Houwerzijl,** scriba: H. Hes, Kanaalstraat 1, Niekerk-Ulrum, telef. 05956-538; **Heemstede,** scriba: G. Vos, Jozef Israëlsplein 12, Heemstede, telef. 02500-80088; **Vlaardingen,** scriba: T. Groen, Spechtlaan 257, Vlaardingen; **Ds. J. Meilof,** Bretagnestraat 16, Heemskerck (post Beverwijk). **Zendingsarbeid Brazilië,** penningmeester van de commissie van bijstand van de tot zendingsarbeid in Brazilië met de kerk te Assen samenwerkende kerken: S. v. d. Veen, De Drift 28, Hooghalen (Dr.).

Amstelveen.

De Raad van de Gereformeerde Kerk van Amstelveen heeft zich in enkele vergaderingen beraden over de vraag of en in hoeverre hij de besluiten van de Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964-1965 inzake appèlschriften tegen:

- het oordeel van de schorsingswaardigheid van ds. A. v. d. Ziel, uitgesproken door de Particuliere Synode van Groningen 1963-1964, en
- de schorsing door de Kerkeraad van Groningen-Zuid in eigen verantwoordelijkheid van genoemde predikant kan ratificeren.

De Generale Synode heeft geoordeeld, dat de appèlschriften niet hebben aangetoond dat het door de Particuliere Synode uitgesproken oordeel van schorsingswaardigheid van ds. A. v. d. Ziel ten onrechte is geschied (Acta art. 315 e, oordeel 3). Voorts heeft zij de schorsing in eigen verantwoordelijkheid met beroep op art. 31 K.O. afgewezen, maar tegelijkertijd de Kerkeraad van Groningen-Zuid gerechtigd geacht in de gegeven situatie in afwijking van art. 79 K.O. in eigen verantwoordelijkheid tot schorsing over te gaan met een gelijktijdig beroep op de eerstvolgende Particuliere Synode (Acta art. 431, oordeel onder C).

De Raad meent, dat hij bovenbedoelde oordelen - met uitzondering van het oordeel ten aanzien van de schorsing in eigen verantwoordelijkheid met beroep op art. 31 K.O. - niet kan ratificeren op grond van de volgende overwegingen:

Alvorens de Generale Synode besloot tot behandeling van de schorsingswaardigheid, had zij moeten onderzoeken of de gevolgde schorsingsweg in overeenstemming was met de K.O. Aangezien de schorsing in eigen verantwoordelijkheid in strijd is met de duidelijke bewoordingen en strekking van art. 79 K.O. en de Kerkeraad van Groningen-Zuid heeft nagelaten in zijn beroep op het kerkerverband duidelijk te maken dat de situatie hem dwong van art. 79 K.O. af te wijken (hetgeen door de Generale Synode ook is gelaakt; art. 451, D, oordeel 1), was de Generale Synode niet bevoegd op de inhoud van dat besluit nader in te gaan, had zij moeten volstaan met te constateren dat dit schorsingsbesluit niet rechtsgeldig was en had zij zich, in plaats van zelf gronden aan te voeren waardoor die schorsing in eigen verantwoordelijkheid te billijken zou zijn geweest, van een oordeel omtrent de schorsingswaardigheid behoren te onthouden.

Nu de Generale Synode toch de schorsingswaardigheid van ds. A. v. d. Ziel in haar oordeelvelling heeft betrokken, wil de Raad ook uitspreken dat hij tegen de betreffende oordelen bezwaar heeft.

De Generale Synode geeft de kern van het geding tussen de Kerkeraad van Groningen-Zuid en ds. A. v. d. Ziel als volgt weer: „dat ds. A. v. d. Ziel, ambtsdrager zijnde, ging samenspreken buiten zijn kerkeraad om en tegen zijn kerkeraad in **zonder** met zijn bezwaren te gaan in de kerkelijke weg en de broeders te zoeken om hen uit Schrift en belijdenis te overtuigen van de onschriftuurlijkheid van hun besluit, en dat hij de kerkelijke vermaning verwierp, waardoor hij in feite onbroederlijk handelde, in strijd kwam met art. 30 N.G.B. en art. 31 K.O. en met het Woord des Heren in 1 Corinthiërs 14, de eenheid in kerkeraad en gemeente niet onderhield, het gezag van de kerkeraad niet erkende, zich niet hield aan zijn belofte om een nadere verklaring van zijn gevoelens te geven en zich aan de kerkelijke vermaning te onderwerpen" (Acta

art. 315 C, overweging 5 ten dele) en voorts dat: „de kerkeraad, daar in dit concrete geval naar zijn oordeel een duidelijk verbod Gods lag (brief d.d. 28 maart 1962), ds. A. v. d. Ziel niet de door hem begeerde vrijheid kon laten, maar hem, waar hij zelf stelde, dat de gehele Schrift anders spreekt, op zijn roeping wees, de kerkeraad van diens ongelijk te overtuigen en/of met zijn bezwaren tegen het besluit van de kerkeraad in de kerkelijke weg te gaan, en dat daarmee - tegenover hetgeen onderscheidene appellanten stellen - de juiste stand van het conflict tussen de kerkeraad en ds. A. v. d. Ziel is aangewezen” (Acta art. 315 d, overweging 1 sub e).

Volgens de Raad heeft de Generale Synode ten onrechte niet uitgesproken dat, indien een Kerkeraad in herderlijke verantwoordelijkheid jegens de kudde Gods spreekt van een „duidelijk verbod Gods” en derhalve conscientiebindend in een ambtelijke uitspraak de sleutelen van het hemelrijk bedient en indien dan naar het oordeel van de kerkeraad dit verbod door iemand wordt overtreden, deze de betrokkene dan vanwege zijn overtreding van dat „duidelijk verbod Gods” heeft te vermanen. Het is onjuist dat de betrokkene zou hebben nagelaten „de kerkeraad van diens ongelijk te overtuigen en/of met zijn bezwaren tegen het besluit van de kerkeraad in de kerkelijke weg te gaan”.

In de procedure rondom de schorsing van ds. J. v. d. Schaft heeft de Generale Synode wel duidelijk uitgesproken:

„Wanneer een ambtsdrager zich aan zulk een besluit - als hier bedoeld - niet houdt, zal hij veroordeeld moeten worden vanuit de Schrift en de belijdenis zelf, en niet vanuit het eenmaal genomen besluit. Dat kan de mogelijkheid openen tot allerlei „bindingen” in plaatselijke kerken, terwijl dan over het zich niet daaraan onderwerpen het oordeel zou kunnen worden uitgesproken van ongehoorzaamheid aan de kerkeraad, waarbij dan het eigenlijke punt in geding buiten beschouwing werd gelaten” (Acta art. 134 c, bladz. 65).

Het is om bovengenoemde redenen, dat de Raad besluit de oordelen der Generale Synode in dezen niet te ratificeren.

De Raad besluit voorts de eerstvolgende Generale Synode revisie te vragen van deze oordelen.

Deze uitspraak zal worden toegezonden aan de Kerkeraad van Groningen-Zuid en aan ds. A. v. d. Ziel.

UIT DE VERGADERING VAN DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIRES

gehouden op 18 april 1966

1. De voorzitter, Ds J. v. d. Haar, opent de vergadering, leest een gedeelte uit Joh. 20 en gaat voor in gebed.
Twee deputaten blijken met kennisgeving afwezig te zijn.
2. Na een kort openingswoord krijgt de secretaris, Ds J. M. Kroes, de gelegenheid de notulen van de op 31 jan. j.l. gehouden deputatenvergadering te lezen, welke notulen vervolgens worden vastgesteld.
3. Uit de Ingekomen stukken:
  - a. Van het Bureau van de Hoofdlegerpredikant een adreslijst van alle dienstdoende legerpredikanten
  - b. Van het Bureau van de Hoofdvluchtmacht-predikanten
  - c. Van het Bureau van de Hoofdlegerpredikant het bericht, dat Ds J. v. d. Wielen voor herhaling is opgeroepen en van 18 april tot 14 mei 1966 dienst zal doen in het Depot Mobile Colonnes, Kamp Crailo.
4. Uit de Rapporten:

Ds J. v. d. Haar rapporteert aangaande het door hem, Ds J. M. Kroes en br J. Flink aan de Hoofdlegerpredikant gebrachte bezoek. Gebleken is, dat de Hoofdlegerpredikant voornemens is een in sommige opzichten nieuwe gedragslijn te gaan volgen:

  - a. Predikanten zullen voortaan slechts voor een tijd van één jaar en zes weken dienst doen, daar een langere diensttijd ten opzichte van de kerken niet verantwoord wordt geacht.
Wanneer in bijzondere gevallen een verlenging wordt toegestaan, dan zal deze geschieden tot een totale diensttijd van twee jaren en in geen geval voor onbepaalde tijd.
  - b. Voorts bestaat het voornemen het getal van de dienstdoende Gereformeerde legerpredikanten geleidelijk aan in te krimpen, opdat het verhoudingsgetal van de legerpredikanten uit de verschillende kerkformaties meer in overeenstemming zal wor-

den gebracht met de grootte van deze kerkformaties zelf.

- In het algemeen mocht worden geconstateerd, dat de Hoofdlegerpredikant bij de regeling van de geestelijke verzorging der militairen in overleg met de kerken wenst op te treden. Van dit onderhoud — met name van het onder a genoemde — zijn op de hoogte gesteld de door de laatstgehouden Gen. Syn. benoemde deputaten voor advies inzake de aanvaardbaarheid van het legerpredikantschap in lang verband.
5. Aangezien de noodzaak van werving van nieuwe res.-legerpredikanten zonder nadere informatie niet kan worden vastgesteld, wordt in dezen thans geen besluit genomen.
  6. Naar aanleiding van het feit, dat de Ned. Mil.-Bond „Pro Rege” in garnizoensplaatsen in W.-Duitsland haar tehuisen beschikbaar stelt voor het houden van kerkdiensten door de daar gevestigde Nederlandse gemeenten, wordt besloten een protesterend schrijven naar genoemde Bond te laten uitgaan.
  7. Het Persverslag wordt gelezen en vastgesteld.
  8. Na dankgebed door Ds H. Smit sluit de voorzitter de vergadering.

In opdracht van Deputaten,

H. Smit, Assessor.

KORT VERSLAG

van de vergadering van deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland op donderdag 14 april 1966, voortgezet op donderdag 21 april 1966, beide keren te half elf in het gebouw van de Hogeschool.

Aanwezig alle primi-curatoren en de secundus-curator ds. J. ten Hove; in de eerste zitting waren alle hoogleraren aanwezig, in de tweede zitting waren de professoren C. Veenhof en J. Kamphuis verhinderd.

art. 1 opening.

De president-curator, ds. D. van Dijk, opende de vergadering, las uit het Woord des Heren Rom. 8:31-39 en vroeg Gods zegen over deze vergadering.

art. 2 notulen.

De notulen van de vergadering van 31 maart 1966 werden, nadat ze door de secretaris ds. H. Veltman gelezen waren, vastgesteld.

art. 3 bespreking van het advies van de senaat.

De president-curator dankte de hoogleraren voor het zo spoedig uitbrengen van het door deputaten-curatoren aan de senaat gevraagde advies over „de wijze, waarop in de vacature van hoogleraar in de nieuw-testamentische vakken voorzien dient te worden”. Dit advies, dat eenparig was, kwam in bespreking.

art. 4 ingekomen stukken.

De volgende ingekomen stukken kwamen in behandeling: (ten dele behandeld in de zitting van 21 april 1966)

- a. bericht van overlijden van mevrouw G. A. Roukema-van der Meulen; de secretaris heeft de deelneming van de deputaten-curatoren betuigd;
- b. een dankbetuiging van de fam. Roukema voor de deelneming, betuigd bij het overlijden van mevrouw G. A. Roukema-van der Meulen;
- c. bericht van verloving van de heer D. T. Vreugdenhil met mej. L. de Bruine; de secretaris heeft namens de curatoren gelukgewenst;
- d. berichten van ondertrouw van de heer P. Schelling, beroepen predikant van de kerk te Sauwerd met mej. H. Pranger;
- e. van de heer W. Triemstra met mej. R. W. P. Keppel,
- f. en van de heer J. Stuij met mej. G. G. van der Vlies; ook deze bruidsparen werden of zullen door de secretaris worden gelukgewenst;
- g. verzoek van het studentencorps „Fides Quadrata Intellectum” een subsidie te mogen ontvangen met het oog op de kosten, die verbonden zijn aan de voordrachten, die gegeven zullen worden door de heer G. Rosenbrand over de arbeid van de stichting voor gereformeerde kinderbescherming; dit verzoek werd ingewilligd, omdat het van betekenis is voor de a.s. dienaren des Woords, dat zij van deze arbeid op de hoogte zijn;
- h. een schrijven van de kerkeraad van U. naar aanleiding van de verklaring van curatoren in hun vergadering van 4 januari 1966; e enantwoord werd vastgesteld;
- i. schrijven van deputaten-financieel t.a.v. het emeritaatspensioen van prof. dr. H. J. Jager; overeenkomstig het advies van deputaten-financieel wordt het pensioen vastgesteld;
- j. schrijven van br. A. B. te N.; zal worden beantwoord;
- k. een brief van de kerk te U. Ook dit schrijven zal de secretaris beantwoorden.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220, Zeist

Abonnementenprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)

Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm

Familieberichten 15 ct. per mm

BETALING ABONNEMENTSGELDEN OPBOUW

Met 1 april begon de nieuwe jaargang van Opbouw.

Mogen we de lezers die per halfjaar betalen verzoeken hun abonnementsgelden te gireren op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor Opbouw. Ten overvloede vermelden we nog even de prijs.

Voor een geheel jaar f 12.—

voor een half jaar f 6.—

Studenten betalen f 8.—

voor een geheel jaar

Buitenland f 15.—

Australië per luchtpost f 40.—

Andere landen per luchtpost f 25.—

Mogen we op Uw medewerking rekenen? Hartelijk dank!

De administratie

art. 5 uitgegane stukken.

De secretaris deed mededeling van de door hem sedert de vorige vergadering verzonden brieven.

art. 6 schorsing van de vergadering.

Nadat besloten was de vergadering op donderdag 21 april 1966 voort te zetten, schorste de president-curator, na dankgebed bij monde van ds. A. I. Krijtenburg, de vergadering.

art. 7 heropening.

Op het afgesproken tijdstip heropende de president-curator de vergadering, las II Tim. 2:1-13 voor en ging voor in gebed.

art. 8 notulen.

De secretaris las de notulen van de vergadering van 14 april 1966; de vergadering stelde deze vast.

art. 9 Voortzetting van de in art. 3 genoemde bespreking.

De bespreking van het advies van de senaat over „de wijze, waarop in de vacature van hoogleraar in de nieuw-testamentische vakken voorzien dient te worden” werd voortgezet. Deputaten-curatoren besloten met algemene stemmen het advies van hoogleraren op te volgen en zich dientengevolge te wenden tot de particuliere synodes der onderscheiden ressorten die in mei en juni 1966 zullen samenkomen, met het verzoek haar medewerking er aan te verlenen dat met het oog op het benoemen van een hoogleraar in de nieuw-testamentische vakken, zo spoedig mogelijk een generale synode wordt samen-

art. 10 vaststelling jaarvergadering.

geroepen.
De jaarvergadering werd bepaald op dinsdag 31 mei 1966 des morgens te half tien.

art. 11 kort verslag.

Het kort verslag wordt gelezen en vastgesteld.

art. 12 sluiting.

Na dankgebed bij monde van ds. J. Meester sluit de president-curator de vergadering.

Namens deputaten-curatoren,

F. de Vries,
h.t. assessor.

(Ongecorrigeerd)

Meisje 24 j. zoekt

KAMER MET KOOKGEL.

in Rotterdam.

Br. onder nr. 19 Adm. „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Het beroep van predikant

Wij vervolgen onze reeks over gereformeerde en algemeen-menselijke (on-)hebbelijkheden met een beschouwing over het predikant-zijn als beroep. Misschien wil een grappenmaker opmerken dat een herder en leraar geen beroep heeft maar af en toe een beroep krijgt; wellicht wil een serieuseling te berde brengen dat het ambt van predikant te hoog is om beroepenkundig te worden beschouwd.

Tegenover beide stellen we dat een beroep "een geheel van bijeenhorende taken (is), in het kader van arbeidsverdeling binnen een gemeenschap" en dat op grond van deze algemeen gangbare definitie het ambt van predikant óók in de beroepenwereld thuishoort.

De plaats

De plaats van de predikant is, beroepenkundig gezien, in die beroepenfamilie waarin ook de onderwijzers en andere leerkrachten thuishoren. De predikant is immers herder en leraar, hij onderwijst de gemeente, op de preekstoel, op de catechisatie en bij het huisbezoek.

Zijn beroep gaat echter niet geheel in deze familie op. Hij is ook ziekentrooster en benadert daardoor de maatschappelijke werker, hij studeert ook een tekst in en brengt die aan het publiek, waardoor zijn beroep enige aanrakingspunten krijgt met dat van de declamator en zelfs dat van de toneelspeeler. Waarmee niet gezegd wil zijn dat de predikant toneel zou moeten spelen, het gaat hier om een louter formele overeenkomst op één punt. Voorts (schrikt u al weer niet) zijn er ook - alweer zuiver beroepenkundig gezien - overeenkomstige trekken met de vertegenwoordiger. Er zijn vertegenwoordigers die een concreet produkt op de markt brengen (een voedingsmiddel of gebruiksartikel), ook zijn er die iets minder concreets aanbieden, nl. diegenen die eigenlijk een idee verkopen (een lidmaatschap, een verzekeringsvoorwaarde e.d.). In deze zin valt de predikant te typeren als een "overbrenger van geestelijke goederen", waardoor opnieuw een aanrakingsvlak met de leraar tot stand komt.

De universaliteit

Het beroep van predikant is één van de weinige beroepen die nog een universeel karakter hebben. Daarmee wordt bedoeld dat de uitoefening minder een beroep doet op gespecialiseerd zijn dan op veelzijdig zijn. Populair gezegd: het predikambt is een beroep waarvan elke uitoefenaar iets eigens kan maken. Zo zal de echte intellectueel veel op de studeerkamer zitten en misschien enige boekwerken het licht doen zien welke hem hopelijk professorabel maken. De meer journalistiek ingestelde legt zicht toe op het plegen van artikelen voor krant en week- en maandblad. De meer sociaal gerichte studeert alleen het hoognodige en gaat de wijk in; zijn kracht ligt in huis- en ziekenbezoek, mogelijk ook in het jeugdwerk. Het onderwijzerstype is in zijn kracht bij de catechismusprediking en op de catechisatie, de bedrijfsleider (vol van vaak onbewuste machtswensen) glorieert als voorzitter van kerkeraad en van commissies. De technisch geïnteresseerde let op het onderhoud van pastorie en kerkgebouw, de man met administratieve interesse let op de notulen en op de commissie van beheer. De redenaar (last but not least) is op dreef "op stoel" en houdt leer-redenen volgens een vaste trits. En een enkeling is gewoon zichzelf en praat met de mensen, thuis en op de kansel.

Kortom: het predikantenberoep toont een grote mogelijkheid tot variatie en de praktijk bevestigt deze mogelijkheden; het kerkvolk krijgt ze namelijk alle te zien en te horen.

De beloning

Het is sedert lang een publiek geheim dat het beroep van predikant, zeker in deze welvaartstijd, het slechtst gehonoreerde beroep onder de academici is. En daar het aanzien van dit beroep dalende is staat er weinig ideële compensatie tegenover.

Ook zijn de gebruikelijke honoraria voor predikbeurten elders niet hoog, in elk geval lager dan voor het houden van een vergelijkbare lezing.

Brengt men voorts in rekening dat de predikant zijn naam zal moeten zetten op diverse in-tekenlijsten, een representatief huishouden dient te voeren, zijn bibliotheek zal willen bijhouden en zijn kinderen een goede opleiding zal wensen te geven, dan mag men aannemen dat zijn bud-

get zwaar belast zal zijn en dat zijn beroep uit financieel oogpunt bekeken weinig aantrekkelijks zal hebben.

De opleiding

Tot voor kort stond de opleiding voor theoloog alleen open voor bezitters van het diploma Gymnasium-Alpha. De nieuwe wet op het academisch instituut heeft een verruiming geboden, welke voorshands het aantal eerstejaars vrijwel algemeen heeft doen stijgen.

De opleiding tot theoloog, aan de nederlandse universiteiten en hogescholen is tamelijk eenzijdig en belast hoofdzakelijk het taalkundige denken en het geheugen. In dit opzicht is de theologie-studie ongeveer even zwaar als die in de rechten en is zij zeker lichter dan bijvoorbeeld zware B-studies als in de theoretische natuurkunde en de biologie.

Voorts heeft de theologische studie als praktisch voordeel dat zij reeds na het kandidaats de weg opent naar de beroepenwereld, wat eigenlijk van geen enkele andere studie geldt.

Het feit dat de intellectuele vermogens over het algemeen door de theologische studie niet zwaar belast worden houdt ook in dat in een studentenkring enkele begaafden vrij gauw kunnen opvallen. Met het gevaar dat zij in een kleine club, met weinig vergelijkingsmateriaal, gemakkelijk worden onderschat.

Op betrekkelijk jonge leeftijd (24 à 25 jaar) kan de studie zijn volbracht. De kersverse kandidaat haast zich naar het kerkelijk examen, trouwt de presidente van de meisjesvereniging, trekt in de ontruimde pastorie en tigt aan de arbeid. Soms heeft hij enige "praktijk" opgedaan door van het preekconsent gebruik gemaakt te hebben. De ervaring heeft geleerd dat de waarde van deze praktijkvorming tegenvalt. Goed, de jonge man heeft een stichtelijk woord gesproken en soms hebben broeders ouderlingen zijn advies gevraagd in brandende kwesties die de gemeente bezighielden. Een jongeman zonder toereikende mensenkennis en levenservaring kan daardoor alleen maar worden verknoeid.

Een betere opleiding?

Het is op zichzelf beschouwd een goed ding dat onze theologie-studenten binnenkort ook lessen zullen volgen in de zgn. Gamma-wetenschappen, te weten economie, sociologie en psychologie. Wij zijn daarmee zeker niet vroeg, in het geheel van kerkelijk Nederland gezien bar laat. Zelfs de christelijk-gereformeerden zijn in dezen progressiever geweest dan wij. Toch zullen ook zulke lessen niet meer dan een lapmiddel kunnen zijn wanneer de leerstof weer als boekenwijsheid wordt opgenomen zonder enige voeling met de praktijk. Veel beter zou m.i. de volgende regeling zijn: degene die predikant wenst te worden gaat, na de noodzakelijke vooropleiding (op voorbereidend hoger of middelbaar niveau) naar de Theologische Hogeschool, waar in een 3-jarige opleiding het accent zou moeten liggen op enige elementaire vakken, zoals: oude en nieuwe testament, dogma- en kerkgeschiedenis, vergelijkende godsdienstwetenschap en predikkunde. Na het kandidaatsexamen gaat de jongeman, tenzij hij de doctorale studie wil, gewoon werken in de maatschappij, bij voorkeur in de sociale sector (maatschappelijke zorg, onderwijs, arbeidsbemiddeling, personeelszaken e.d.) alsook gewoon op kantoor of in de fabriek.

In zijn vrije tijd haalt hij dan enige diploma's op het vakgebied, waarop hij werkzaam is. Hij laat zich dus opleiden voor twee beroepen en als hij later het predikambt vaarwel zou willen of moeten zeggen dan kan hij altijd terugvallen op zijn tweede beroep en kan hem de smaad bespaard blijven genoeg te moeten nemen met een of ander baantje dat men doorgaans aan jonge meisjes of aan gepensioneerden geeft.

Hij heeft nu enige jaren in de maatschappij gewerkt, weet hoe het toegaat in werkplaatsen en op kantoren, hoe je moet omgaan met collega's en met werkgevers, eventueel met ondergeschikten. Is hij omstreeks dertig jaren geworden dan wordt hij beroepen en legt het kerkelijk examen af. Hij trekt dan, niet alleen met zijn piepjong vrouwtje maar met zijn jonge gezin, in de pastorie en trekt de eerste jaren één à twee dagen per week uit voor gewoon werk bij een gewone werkgever ter plaatse. Krijgt hij later groter werkgever ter plaatse. Krijgt hij later grotere gemeenten dan worde hij werknemer-in-de-zin af.

Suggesties

Ik geef de zojuist neergeschreven suggesties gaarne voor betere. Er zou bijvoorbeeld kunnen worden opgemerkt dat we a.s. predikanten gaan rekruteren uit lieden die reeds lang een beroep hebben en dan zou dus het tweede beroep (in casu het predikambt) een soort "omscholing" vragen aan de Theologische Hogeschool, die dan met veel oudere studenten zou komen te zitten, wat echter allerlei gezins- en huisvestingsmoelijkheden zou kunnen opleveren. Daarom stelde ik de theologische opleiding primair, de jongelui gaan naar de Theologische Hogeschool op een leeftijd waarop ieder een hogere studie aanvat. Bij omkering van deze volgorde zou wellicht ook te veel gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid die art. 8 ons biedt en zou de officiële vorming in verdrukking kunnen geraken.

Mijn suggestie beoogde twee vliegen in één klap te slaan: a) te bevorderen dat wij predikanten krijgen met méér kennis van mens en maatschappij dan bij het huidige systeem mogelijk is, b) te bevorderen dat een predikant (opgeleid voor twee beroepen) gemakkelijker werk zal kunnen vinden in de maatschappij en onafhankelijker komt te staan van zijn broodheren, wier zilveren koorden hem minder zullen kunnen knellen.

De opleiders

Ook nog een enkel woord over de hoogleraren. In het huidige bestel worden deze voor hun leven, althans tot hun zeventigste jaar, benoemd. Valt er één uit dan moet daarvoor een geheel synode inderhaast worden samengeroepen. Dit laatste zou kunnen worden voorkomen door naast een primus ook een secundus, als invaller, te benoemen. En wat de doorgaans lange diensttijd betreft: Zou het niet verstandiger zijn een geheel andere regeling te overwegen? Wat bijvoorbeeld te zeggen van het volgende? Een hoogleraar worde benoemd voor een vaste ambtstijd, bijvoorbeeld van minimaal 5 en hoogstens 8 jaar. Daarna dient hij, hoe goed hij ook moge zijn, af te treden. In de tijd dat hij docent is leent zijn gemeente hem uit voor de dienst aan de kerken in het algemeen. Met één klap zijn dan allerlei kwesties over pensioenvoorzieningen e.d. van de baan en het hele onderwijs wordt bovendien goedkoper. Op deze wijze wordt ook voorkomen dat hoogleraren gerangeerd worden in een positie van een soort "levenslang vrijgestelden" en leidersallures krijgen, welke of van hen zelf uitgaan of hen worden opgedrongen door wat men wel eens (onjuist en oneerbiedig) "het kerkvolk" noemt.

Bij een hooglerarencorps van 5 man zou er dus, bij een ambtstijd van 5 jaar, elk jaar 1 kunnen worden vervangen uit de reserves. We krijgen dan in elk geval ook minder "schoolvorming", verliezen de voordelen daarvan maar evenzeer de nadelen! En ik trap zeker geen open deur in, wanneer ik beweer dat uit de medewerkers van onze weekbladen gemakkelijk een drievoud van ons huidige professorencorps te rekruteren zou zijn. Die verscheidenheid van gaven mogen wij ook wel eens in rekening brengen.

Wat de curatoren betreft: zou het niet wijs zijn in dit college niet alleen predikanten op te nemen maar ook lieden uit de kringen van het onderwijs en het bedrijfsleven?

Een aangevochten beroep

Het beroep van predikant is zeker behalve een universeel ook een aangevochten beroep. Wij vermeldden reeds dat de status van dit wondere ambt aan het inklinken is. Daar zijn verschillende redenen voor. Zo'n dertig jaar geleden was de predikant vaak in wijde omtrek de enige intellectueel en had men de notabelen met hem, met de burgemeester, met de dokter en met de notaris gehad. Hoezeer er een verschuiving plaatsvindt wat betreft de opleiding na de lagere school moge blijken uit onderstaand staatje (onder de jaartallen staan de procenten jongens):

	'38	'63
naar voorbereidend hoger of middelbaar onderwijs	8	18
naar Mulo	20	31
naar nijverheidsonderwijs	16	39
naar land- en tuinbouwonderwijs	3	4
ongeschoolden	53	7

Iedereen die het volk voorlicht krijgt dus te maken met steeds grotere groepen ontwikkelden. Ook in dit opzicht is de rol van de predikant als "universeel voorlichter" uitgespeeld en bovendien zal hij onder de intellectueel gevormden

steeds meer te maken krijgen met mensen uit de Bêta-vakken, dus van gebieden die vaak ver van zijn Alpha-mentaliteit afstaan en hem vaak wezensvreemd zijn. De predikant kan nu twee richtingen inslaan: of hij blijft universeel en hij tracht van alles iets of althans het hoognodige te weten, of hij specialiseert zich op het eigen terrein, met name de theologie. Aangezien beide richtingen nogal riskant zijn blijven ons de mislukkingen niet bespaard.

Het hele probleem zou trouwens niet bestaan als het ambt en daardoor het beroep van predikant werd afgeschaft en we zouden overgaan op lerende ouderlingen die aan één norm voldoen, nl. machtig te zijn in de Schriften. En Paulus, die een prima theologische opleiding had genoten, voorzorg in zijn onderhoud als tentenmaker, nietwaar?

Een vak met toekomst?

Dit is de vraag die de ouders (vaker dan de jongelui zelf) nogal eens stellen aan leerkrachten en beroepskeuze-adviseurs. Of het predikambt een vak met toekomst mag heten waag ik inmiddels te betwijfelen. Dit beroep is duidelijk aan allerlei veranderingen onderhevig. Het wordt van binnenuit uitgehold door lieden die krampachtig de schijn van het verleden trachten op te houden, het wordt van buitenaf aangevochten door sociaal-economische en sociaal-psychologische factoren, om maar te zwijgen van de steeds krachtiger wordende roep om een "leken-apostolaat" of hoe men dit ook in de kerken der reformatie zal willen noemen.

Persoonlijk acht ik het (als beroepskeuze-psycholoog) niet uitgesloten het predikantenberoep te moeten beschouwen als een beroep dat kans maakt uit te sterven. Weliswaar niet in onze generatie, misschien in de volgende. Het zou dan het lot delen van zeer oude ambachten (zadelmaker, wagenmaker), zelfs van vrij recente (wij hebben het beroep van marconist of radiotelegrafist zien opkomen en verdwijnen!). Ook al zal het predikantenberoep als zodanig verdwijnen door een samenspel van vele interne en externe factoren, vrees bij deze gedachte mag toch de predikanten noch de gemeenteleden overvallen. Want wij hebben een levende Heer, Die wel weet hoe Hij zijn dienaren moet vormen en toerusten.

Rotterdam.

P. A. Heksta

op. In dergelijke verhalen - vooral zijn verhalen over kinderen en kroeglopers - MAAKT hij geen humor, maar ONTDEKT hij deze. En dat is in dit humorloze land een grote kunst.

Soms denk je bij het lezen van een kronkel: dat zou ik ook zo kunnen schrijven. Als u dat ook eens denkt, zou ik u willen aanraden: schrijf maar, want dan kunt u pas het knappe van deze schrijver ontdekken. U zult dan ontdekken, dat Carmiggelt de mensen niet alleen beschrijft, maar ze levend maakt door hun eigen woorden. Een enkel voorbeeld. De schrijver zit op een bankje tussen twee ouwetjes.

De moede vrouw aan mijn andere zijde had tot nog toe gezweven en voor zich uit gestaard.

Nu zei ze: "Ik woon nog op me woning."

"O."

Ze knikte en vervolgde: "Alléén. Me man is al jaren dood. En me jongens zijn volwassen."

Ze zweeg geruime tijd.

Toen zei ze, met een verschrikkelijk wijze glimlach: "Ja. Me jongens zijn volwassen. Ik zie ze maar zelden meer. Ze hebben gezegd: Moeder, je hebt je leven lang voor ons gezorgd. Dat hoeft niet meer. Nou mag je helemaal alleen voor je zelf zorgen."

Een reeks omschrijvende zinnen over eenzaamheid en tragiek van dit oude wijfje, zouden niet zo'n effect gehad hebben als deze simpele woorden van de vrouw zelf.

De kronkels zijn er in de loop der jaren niet vrolijker op geworden. Nu biedt de levensbeschouwing van de schrijver ook niet veel om over te juichen. Met de dood is alles afgelopen, is de moraal van menige cursief. Wij worden geregeerd door een onberekenbare macht. Soms noemt Carmiggelt dit opperwezen, soms noodlot. Geen wonder dan ook, dat de schrijver zichzelf een pessimist noemt. Zonder deze literatuur tot de post-christelijke te rekenen, moeten we toch wel constateren, dat in deze literatuur het christendom als een voorbij stadium getekend wordt. Het stukje "Zending op straat" typeert dit wel heel raak.

In de toekomst heeft Carmiggelt dus niets ontdekt, maar des te meer in het leven van alle dag. Carmiggelt wijst ons van de literatuur naar het leven. Het mooie vers, zegt hij, blijft ongeschreven. Maar hij wijst ons tevens aan waar we het toch kunnen lezen nl. in de verliefde ogen, waarmee het lelijke buffetmeisje naar de baby in de wagen kijkt.

A. L. Vreeken

BOEKBESPREKING

S. Carmiggelt, **Mooi weer vandaag**. Grote TBC. Prijs f 5,50.

De lezers van dit blad zullen wel geen trouwe lezers van "Het Parool" zijn. Naast het G.G.-blad zal een enkele ontrouwe zijn dagelijkse "Trouw" lezen, of een enkele zakenman de "N.R.C.". Misschien leest een enkele dominee om Rome te peilen "De Tijd/Maasbode", maar "Het Parool"... Terwijl ik deze woorden zo brutaal zit te typen, bedenk ik ineens dat ik niets van de leesgewoonte van de "Opbouw"-lezers afweet. Naar de gesprekken van sommige vrijgemaakten te oordelen, zijn er mensen die intensief de rubrieken Kerknieuws of Uit allerlei kring lezen. Dergelijke mensen weten precies hoeveel jaar dominee P. al te Q. staat, en in welke plaatsen hij voor Q. het ambt bekleedde. Ik weet deze dingen nooit. Ik heb ook nooit begrepen waarom wel in de krant moet staan, dat die slechte dominee X een beroep heeft naar IJ, maar dat die krant niet mag vermelden, dat een goed gemeentelid van Amsterdam naar Rotterdam is verhuisd. Wat ik dan wel lees, of welke rubriek ik het eerst lees? Vroeger las ik "De Telegraaf" alleen zaterdag om de artikelen van Gerretson, de rest van dit blad liet ik vrijwel ongelezen. Zo is het ook met "Het Parool". Als ik het blad in handen krijg, begin ik met het cursief gedrukte stukje geschreven door Kronkel.

Sinds 1945 schrijft Simon Carmiggelt onder het pseudoniem Kronkel zijn dagelijkse stukje. Eens per jaar verschijnt er dan een bloemlezing uit deze kronkels in boekvorm. "Mooi weer vandaag" zal ongeveer de vijftiengste bundel zijn. Carmiggelt wordt nog al eens ingedeeld bij de groep humoristische schrijvers, en men plaatst hem dan op dezelfde hoogte als een Godfried Bomans. Van scherp onderscheidingsvermogen getuigt een dergelijke rubricering niet. Bomans' boeken kunnen aangekondigd worden met een "Lachen, gieren, brullen". Bomans heeft vaak zijn effect te danken aan een vergroten van iets dat op zich zelf wel geestig is, maar dat door de schrijver "NOG" geestiger wordt gemaakt. Bij Carmiggelt is van een dergelijk procédé vrijwel nooit sprake. Carmiggelt schrijft soms de woorden die hij hoort letterlijk

PERSSCHOUW

De tyrannie der meerderheid

In de Kerkbode van de Geref. Kerken van Noord-Holland schreef ds. Meester een artikel over Groen van Prinsterer's opvatting omtrent de revolutie. Hij wijst er op dat Groen daarmee niet bedoelde een van „de menigvuldige gebeurtenissen waardoor verplaatsing van het openbaar gezag teweeggebracht wordt“.

Groen duidde met dit woord iets aan dat veel meer omvat, veel dieper reikt, veel groter consequenties met zich meebrengt.

Ds Meester schrijft daarover het volgende:

Wat bedoelde Groen dan met het woord?

Hij doelde met dit woord op de omkering van denkwijzen en gezindheid in geheel de christenheid.

Welke omkering van denkwijzen en gezindheid?

„De overheersing der geesten door de leer van de volstrekte volkssouvereiniteit van de mens, een leer die de mens tot bron en centrum van alle waarheid maakt, door zijn verstand en wil in plaats van de openbaring en Goddelijke wet te schuiven.“

Dit is een breed en diep antwoord op de vraag wat er in de grond bij de westerse, vroeger christelijk geheten landen en volken aan de gang is. In het vorig nummer van de kerkbode hebben we geschreven dat Groen de verwereldlijking — het proces der verwereldlijking — waar wij middenin zitten, in zijn diepte heeft gezien. Dit is (althans) één der facetten van Groens befaamde historische beschouwing waar historici, wijsgeren en theologen zich mee bezighouden. Zijn historische beschouwing waar wij ons in deze stukjes niet mee bezighouden in haar totaliteit.

Het beginsel der omkering

Dit is volgens Groen te zoeken in de afgodische verering van de menselijke natuur. Van die natuur waarvan de Heidelbergse Catechismus zegt dat zij onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. De term natuur moeten we in dit verband niet misverstaan. Er wordt de mens zelf mee aangeduid zoals bij na de zondeval is. De mens zelf is van nature — zoals hij uit de schoot van zijn moeder komt —

niet zuiver, rein en heilig, maar onbekwaam om de heilige wil van zijn Schepper recht te kennen en te doen. Hij is geneigd tot het tegendeel.

Volgens Groen is het principieel van de omkering in denkwijzen en gezindheid in de westerse wereld de verering van die verdorven natuur; van het verdorven hart van de mens.

We citeren Groen letterlijk:

Het beginsel van deze revolutie is te zoeken, zegt hij, in de afgodische verering „van de mens die geen soeverein dan zichzelf, geen licht dan dat zijner rede, geen wet dan zijn wil erkent;“ in de mens „die den mens aanbidt en God onttrouwt“.

De mens heeft een God nodig! Als hij zich heeft afgekeerd van de levende God zoekt hij in Diens plaats een ander. Die ander is de mens zelf. In de samenleving met andere mensen — waaraan we nu eenmaal gebonden zijn — betekent, dat, zegt Groen, het „contract social“ van Rousseau. Dat wil zeggen dat de soevereiniteit van de vorst door de soevereiniteit van het volk wordt vervangen. Deze soevereiniteit van het volk kan in de praktijk alleen concreet worden in een algemene volkswil, welke gehoorzaamd dient te worden.

Deze algemene volkswil, wie zal haar kennen?

Hoe zal men haar vinden?

Bij meerderheid van stemmen.

De helft plus één komt aan de macht in het maatschappelijk politiek bestel. Groen zegt: de vrijheid van het individu wordt opgeofferd aan de tyrannie der meerderheid. Elke regering wordt nu gevormd door de meerderheid van het volk.

Volgens Groen zou het anti-revolutionaire christelijk-historisch beginsel zich radicaal tegen dit beginsel van de algemene verwereldlijking van onze tijd moeten keren. Naar mijn bescheiden mening wordt in onze tijd vaak geschermd met formele begrippen, welke aan Groen ontleend zijn, maar is er weinig begrip voor de schriftuurlijke diepte en breedheid van dit denken en spreken van Groen. De algemene omkering van denkwijzen en gezindheid heeft ook ons te pakken. Zodat we, ondanks onszelf, op slecht touw worden genomen door deze geest. Denk eens — om nu niet meer te noemen — aan de verering van de helft plus één tot in de kerkelijke vergaderingen toe. Terwijl we kunnen weten hoe we in het Huis Gods moeten verkeren. De „meerderheid“ is in de gemeente des Heren vaak net zo'n tyrant geworden als in het maatschappelijk en politiek bestel. Een wrede tyrant. Vaak zijn tyrannen genadeloos. Een tyrant die er niet voor terugdeinst de gemeente te verscheuren; die gemeente waarvan de Heiland heeft gezegd dat zij heilig Lichaam is. Zijn éne Lichaam. Er zijn geen twee Lichamen van Hem. Eén Here, één geloof, één doop. Twintig jaar geleden hebben de ouderen dit ervaren. Nu kunnen wij in onze kerken alweer de tyrannie van de meerderheid meemaken.

Dit beginsel van de meerderheid regeert, de helft plus één is soeverein, heeft onder ons glansrijk zijn intocht gehouden. Een enkeling, die hier en daar waarschuwend de vinger heft, wordt reeds om die waarschuwing van verschillende zijden als niet gereformeerd gekwalificeerd. Niet gereformeerd op grond waarvan? Op grond van het gevoelen van de meerderheid. Gods soevereiniteit vervangen door algemene wil van het kerkvolk. Een onjuist beroep op art. 31 K.O. moet dit gevoelen ondersteuning verlenen.

De algemene omkering van denkwijzen zoals Groen die signaleerde is na Groen overwinnend en de harten overheersend voortgegaan. Deze algemene denkwijzen is niet buiten de muren der vrijgemaakte kerken tot staan gebracht. Wie de mening toegedaan is dat dit wel het geval is, zou met Groen verschillen. Dit laatste mag natuurlijk. Het is dan echter wel nuttig het uit te spreken. Door leuzen te gebruiken die aan Groen ontleend zijn, wordt men geen geestelijke nazaat van deze evangeliebelijder.

Het is goed dat ds Meester op de invloed van revolutionaire ideeën in de kerk wijst.

Het is een bekend verschijnsel dat men heel fel op allerlei niet- en anti-christelijke „beginselen“ afgeeft en er tegelijk zelf, onbewust vaak, door beheerst wordt. Het verzet is dan een theoretisch verzet dat het in feite gecapituleerd hebben voor die kwade beginselen camoufleert. Men kan b.v. horen afgeven op de scholastiek door mensen die behoorlijk in de netten ervan gevangen zijn. En hetzelfde geldt van liberalisme, socialisme, farizeïsme enz.

Precies hetzelfde geldt van het revolutionaire beginsel van de volkssouvereiniteit. De macht van het getal. Van de helft plus één. Dat kan in de kerk krachtig doorwerken. Onze vaders zeiden dat in de kerk de stemmen **gewogen** moesten worden. In de vrijmaking hieven wij de leus op: geen overstemming maar overeenstemming. Men kan in de kerk op een ernstige en gevaarlijke wijze door de idee van de volkssouvereiniteit worden beheerst.

Ik las dezer dagen bij Bavinck (Hedendaagse moraal) de volgende belangrijke uitspraak: „Er gaat van de mode, als ze in kerk en staat, in school en maatschappij, in wetenschap en kunst de heerschappij heeft erlangd, een verlamme invloed uit. De gevaarlijkste vijand van het